

Günəl SƏFƏROVA
Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri
kafedrasının magistrantı

**MÜSTƏQİLLİK DÖVRÜNDƏ AMEA MEK-in FONDUNUN
TƏŞKİLİ VƏ İDARƏ EDİLMƏSİ**

Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində, bir sıra sahələrdə irəliləyiş olduğu kimi, xalqımızın mədəni, təhsil və elmi səviyyəsinin də yüksəlməsində müşahidə olunan uğurlar gözdən qaçmamaqdadır. Bu tarixi dövr məhz informasiyalaşdırma əsrinə təsadüf etdiyindən kitabxanaların qarşısında cəmiyyətin elmə, biliyə olan tələbatını ödəmək, oxuculara daha yüksək səviyyəli xidmət göstərmək kimi ümdə vəzifələri qoymuşdur.

Kitabxanalar bəşəriyyətin mədəni elmi irsinin qoruyucusu, yaradıcısı və ən əsası müasir informasiya sistemi ilə birbaşa əlaqə yarada biləcək mərkəz olmağa başlamışdır. Cəmiyyət gələcək kitabxanaları yalnız müxtəlif növ çap məhsullarının saxlayıcısı kimi deyil, həm də avtomatlaşdırılmış xidmət komplekslərini özündə cəmləşdirən informasiya müəssisəsi kimi görmək istəyir. Azərbaycan kitabxana şəbəkəsində AMEA MEK çox əhəmiyyətli və əsas yerlərdən birini tutur. Buna bir səbəb də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 4 yanvar 2003-cü il tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş AMEA nizamnaməsinin 5-ci maddəsinin 54-cü bəndinə əsasən Mərkəzi Elmi Kitabxananın elmi status almasıdır.(4,2003-cü il, s.2) Bundan əlavə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında imzaladığı sərəncamda AMEA-nın MEK-a dünya standartlarına cavab verən yeni binanın tikilməsi, bu və digər kitabxanaların modernləşdirilməsi, müasir informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi və maddi texniki bazasının möhkəmləndirilməsi kimi əhəmiyyətli məsələlər öz əksini tapıb. Hazırkı dövrdə MEK-ı nəinki akademiya, hətta, dünya və ölkə səviyyəsində elmi informasiya, kitabxana bibliografiya və sosial mədəni funksiyaları yerinə yetirəcək müasir informasiya mərkəzinə çevirmək üçün bir imkan yaranmışdır.

Kitabxana Azərbaycanın görkəmli ziyalıları N.Nərimanov, Ə.Haqqverdiyev, T.Şahbazi və başqalarının təşəbbüsü və yaxından köməyi ilə Azərbaycanın tarixini, təbii sərvətlərini, incəsənətini və s. öyrənmək məqsədi ilə 1923-cü ildə təşkil edilmiş “Azərbaycanı Tədqiq və Tətəbbü Cəmiyyəti”nin əsasında 1925-ci ildə yaradılmışdır. Kitabxana yaranan-

dan fondun da təməli qoyulmuşdur. Hər bir ictimai siyasi müəssisənin əsasını təşkil edən bir sistem olduđu kimi kitabxananın da əsasını fond təşkil edir. MEK fondları kitabxana kollektoru, kitab ticarəti müəssisələri, nəşriyyat orqanları, poliqrafiya müəssisələri, abunə, məcburi nüsxə, beynəlxalq kitab mübadiləsi və hədiyyələr yolu ilə komplektl şdirilir. Azərbaycan, rus, türk, fars, ərəb, ingilis, alman, fransız və b. dillərdə olan kitabların xronologiyası böyük bir d vr  əhatə etdiyindən AMEA MEK fondu çox zəngindir.

Kitabxananın fondları əsas, ixtisaslaşdırılmış v  yardımçı fondlardan ibarətdir (1, s.6-7).  sas fondun tərkibinə Azərbaycan, rus, qərbi avropa dillərində kitab fondları, Sovet d vr n  qədərki dövri mətbuat fondu, görkəmli alimlərin şəxsi kolleksiyaları dissertasiya v  avtoreferatlar fondları, dövri v  nəşri davam edən  d biyyat fondu, fotos n dl r fondu, q z tl r fondu və s. daxildir. İxtisaslaşdırılmış fondlara şərq dillərində  d biyyat fondu, nadir v  qiymətli nəşrlər fondu, məlumat biblioqrafiya  d biyyat fondu daxildir. Yardımçı fondlar –kitabxananın ümumi və dövri mətbuat zallarında a ıq r f üsulu ilə oxucuların istifadəsinə verilmiş  d biyyat fondlarıdır. Azərbaycan dilində  d biyyat fondu, Azərbaycan ədəbiyyatı fondu, Azərbaycan ədəbiyyatı klassiklərinin əsərlərindən, xarici ölkə klassiklərinin tərcümələrindən ibarətdir. Bundan  lav , Azərbaycan tarixinə, ədəbiyyatına v  incəsənətinə aid elmi-tədqiqat əsərləri, müxtəlif lüğətlər, məlumat kitabları fondun  n qiymətli hissəsidir.

1998-ci ildə yeni yaranmış nadir nəşrlər şöbəsinin (9 min) fondu əsas fondun ədəbiyyatından seçilmişdi. Nadir nəşrlər bölməsinə elmi əhəmiyyətinə, nəşr tarixinə görə qiymətli sayılan nümunələr daxildir. Nadir nüsxələr 3 minə yaxın rus dilində, 500 nüsxə Azərbaycan dilində, 500 nüsxə xarici dillərdə  d biyyat, ensiklopedik materiallardan və s. ibar tdi.

Şərq ədəbiyyatı fondu yaranark n onun tərkibində şərq dillərində cəmi 300 nüsxə  d biyyat toplanmışdır. Həmin dövrdə bu fondun xeyli hissəsinin ərəb, fars və türk dillərində olan kitab, jurnal v  q z tl r təşkil edirdi. Hazırda fond əsasən şərq ölkələrindən mübadilə yolu ilə alınan ədəbiyyatla z nginl şdirilib.

Kitabxana fondunun komplektləşdirilməsi, təşkili bilavasitə onun idarə edilməsi ilə üzvi surətdə bađlıdır. Oxucu tələbatının, sorğusunun artması, peşə ixtisas təhsil dairəsinin genişlənməsi komplektləşdirmə prosesində idarəetmə məsələlərinin yüksəldilməsinə ciddi təsir g st 

rir.(3, s.48) AMEA MEK fondunun komplektləşdirilməsi ənənəvi üsulla və internet vasitəsi ilə həyata keçirilir. Ənənəvi üsul deyərəkən nəşriyyatların işini xüsusi qeyd etmək yerinə düşər. Müasir dövrdə komplektləşdirmə şöbəsi MEK-ın kitab fondunun formalaşmasını aşağıdakı üsullarla təmin edir:

1. Kitab fondunun sistematik yeni ədəbiyyatla operativ təmin olunması;

2. Əlavə komplektləşdirmə- az nüsxədə olan və ya tələb olunan köhnə ədəbiyyatla zənginləşdirilməsi;

3. Dövri nəşrlərin komplektləşdirilməsi.

Dövləri xronoloji ardıcılıqla müqayisə edərkən 1991-ci ildən bu günə kimi bir sıra dəyişikliklərin şahidi oluruq. Bu gün kitabxanalarda qazanılan nailiyyətin əsası həmin dövrdə, yeni müstəqillik qazandığımız ilk illərdə qoyulmuşdur. 1991-ci ildə kitabsaxlama şöbəsi rus və Azərbaycan dilləri üzrə 31562 nüsxə kitab və jurnal qəbul etmişdir. İl ərzində oxucular 113500 kitab və eləcə də 25000 nüsxə jurnallardan, bununla yanaşı, 162000 qəzətdən istifadə etmişdir. Bu illə müqayisədə 2001-ci ildə 95950 nüsxə kitab və jurnal, 116540 qəzet oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Əvvəlki illərə nisbətən 2001-ci ildə sərgilərin çox təşkil edilməsi ilə əlaqədar olaraq daxilə 21440 nüsxə kitab və jurnaldan istifadə edilmişdir. Bir ildə kitabxanaya daxil və xaric olunmuş qəzet, jurnal və kitablar haqqında kartoçkalarda qeydiyyat aparılmışdır. Kitabxana həmin ildə aşağıdakı nəşriyyatlar vasitəsi ilə komplektləşdirilmişdir: Azərnəşr, Yazıçı, Ayna, Gənclik, Qanun.

Beynəlxalq kitab mübadiləsi kitabxanalararası əlaqələrin bərpası və genişləndirilməsində elmi məlumatların yayılmasında və istifadə olunmasında əsas yerlərdən birini tutur. Kitabxana 2001-ci ildə Ukrayna (1180 jurnal, 102 kitab), Belarusiya (27 nüsxə ədəbiyyat), Qazaxıstan (19 nüsxə ədəbiyyat), Litva (13 nüsxə), Türkiyə (6 nüsxə) və başqa ölkələrdən kitablar və dövri mətbuat qəbul etmişdir (4, 2001-ci il s.2). 2003-cü ildə kitabxananın fondu, əsasən, hədiyyə, yeni nəşriyyatlardan alınan məcburi nüsxələr və əlavə komplektləşdirmə yolu ilə zənginləşdirilmişdir. Hədiyyə edilmiş kitablar məşhur şair və yazıçılarımızın öz əsərlərindən, siyasi xadimlərin şəxsi kolleksiyalarından və bəzi təşkilatların ədəbiyyatlarından ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunub, ölkə kitabxanalarına hədiyy-

yə olunan kitablar AMEA MEK fondunun daha da zənginləşməsinə kömək etmişdir. Belə ki, 2005-ci ilin iyun ayınadək nəşr olunan 106 adda kitabdan 5500 nüsxə kitab alınmışdır.

Kitabxanada, həmçinin, fotosurət və mikrofilm bölmələri də vardır. Kitabxana fondunun düzgün təşkil edilməsi və idarə edilməsi müxtəlif texniki vasitələrin və müasir kommunikasiya texnologiyasının düzgün tətbiqindən də əsaslı surətdə asılıdır. Bu məsuliyyət kitabxananın avtomatlaşdırma şöbəsinin üzərinə düşür. Şöbənin əsas iş istiqamətləri aşağıdakılardır:

1. Ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi;
2. Ədəbiyyatın kataloqlaşdırılması;
3. Oxuculara kitabxana xidməti, KAA vasitəsi ilə sorğuların gedişini və ödənilməsinin avtomatlaşdırılması;
4. Ədəbiyyat fondunun təşkili və mühafizəsi;
5. Beynəlxalq kitab mübadiləsi.

Hazırda mərkəzi elmi kitabxanada aşağıdakı proseslər avtomatlaşdırılmış şəkildə həyata keçirilir:

- Kataloq və fondların rəqəmsal formata keçirilməsi;
- Oxucu sorğularının öyrənilməsi;
- İnformasiyanın alınması ,mühafizə olunması və paylanması;
- Şöbələrarası əlaqələr;
- Beynəlxalq və daxili yazışmalar;
- Sənəd dövriyyəsi;
- Xarici informasiya mənbələrinə çıxış.

Hazırda ölkəmizdə təbiətşünaslıq, humanitar və başqa elm sahələri üzrə ən iri elmi kitabxana sayılan AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası dünyanın 50-dən çox dilində nəşr edilmiş 3 milyondan artıq ədəbiyyatı əhatə edən nəhəng fonda malik olub, 30 mindən artıq oxucuya xidmət göstərir.

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. *AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası; Bələdçi/ Elmi redaktor: A.Kəngərli.-B., 2006.-50s.*

2. *Həsənov, M. Kitabxana fonduna rəhbərliyin təşkili problemləri// Kitabxana bibliografiya.-B., 2002, №2, S.50-56*

3. *Həsənov M. Kitabxana fondunun yaranması, formalaşması və*

idarə edilməsi. Dərs vəsaiti. B.- BDU, 2004, 143s.

4. *Xələfov.A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş:Dərslik: üç hissədə.- Bakı,2001.-798s.*

5. *Rzayeva.S AMEA MEK-də ədəbiyyatın komplektləşdirilməsi məsələləri // AMEA MEK Elmi əsərlər, 2008, s.69-77.*

6. *AMEA MEK hesabatları, 1991-2003-ci il.*

Rus dilində

7. *Создание и руководство фонда Центральной Научной Библиотеки Национальной Академии Наук Азербайджана в период независимости*

G. САФАРОВА

ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ФОНДОВ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ

РЕЗЮМЕ

Азербайджанской Национальной Академии Наук, которая со своим величайшим научным фондом считается одной из самых уважаемых в Азербайджане, всесторонне служил своим читателям, чтобы оперативно решать их требования построил свой документально-информационное обеспечение на высшем уровне.

G.SAFAROVA

FORMING AND MANAGE IN THE INDEPENDENCE TIME OF THE FUND OF THE CENTRAL SCIENTIFIC LIBRARY OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF AZERBAIJAN

SUMMARY

The fund of the biggest sciences library NASAR NSL servest the comprenensive readers contingent paid they needs in high level in the independent year.

